

Українська мова

Читання як вид мовленнєвої діяльності учнів

Читання вголос

Перевірка читання вголос здійснюється *індивідуально* в 5-9 класах: учитель дає учневі текст, опрацьований на попередніх уроках, відводить деякий час на підготовку й пропонує прочитати цей текст перед класом.

Перевіряється **здатність учня** демонструвати певний рівень розуміння прочитаного; виявляти вміння читати з достатньою швидкістю відповідно до орфографічних та інтонаційних норм; виражати за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю, авторський задум; пристосовувати читання до особливостей слухачів (ступеня підготовки, зацікавленості певною темою тощо).

Контрольна перевірка читання вголос у 10—11 класах не здійснюється.

Матеріал для контрольного завдання: знайомий учневі текст, дібраний відповідно до вимог програми для кожного класу; текст добирається з таким розрахунком, щоб час його озвучення (за нормативною швидкістю) окремим учнем дорівнював **1-2** хвилинам (для читання потрібно пропонувати невеликі тексти зазначених у програмі стилів мови, типів і жанрів мовлення, відносно завершені уривки творів або порівняно великий текст, розділений на частини, які читаються кількома учнями послідовно).

Оцінюється озвучений учнем текст (швидкість читання у звичайному для усного мовлення темпі — **80-120** слів за хвилину).

Рівень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учні читають ще дуже повільно, структурують текст і речення, читають і вимовляють слова, інтонують речення зі значною кількістю помилок.
Середній	4-6	Учні читають зі швидкістю, що наближається до норми, поділяючи текст на речення, пов'язуючи слова в реченні між собою, але читають не досить плавно й виразно, припускаючись помилок в інтонуванні, вимові тощо.
Достатній	7-9	Учні читають плавно, з належною швидкістю, правильно інтонують речення й поділяють їх на смислові відрізки, але припускаються певних недоліків (вираження авторського задуму, виконання комунікативного завдання; норм орфоєпії, дикції тощо).
Високий	10-12	Учні читають плавно, швидко, правильно інтонують речення й поділяють їх на смислові відрізки; добре відтворюють емоційне забарвлення, авторський задум, стильові особливості тексту, розв'язують комунікативне завдання; читають орфоєпічно правильно, з виразною дикцією

Діалогічне мовлення

Під час оцінювання діалогу перевіряється **здатність учнів** виявляти певний рівень обізнаності з теми, що обговорюється; демонструвати вміння: складати діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування; самостійно досягати комунікативної мети; використовувати репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету; дотримуватися теми спілкування; додержуватися правил спілкування й норм української літературної мови; демонструвати певний рівень вправності в процесі діалогу (стислість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо); висловлювати особисту позицію щодо теми, яка обговорюється; аргументувати висловлені тези, увічливо спростовувати помилкові висловлення співрозмовника.

Зазначені характеристики діалогу є основними критеріями під час оцінювання його.

Матеріал для контрольних завдань добирається з урахуванням тематики соціокультурної змістової лінії чинної програми, рівня підготовки, вікових особливостей і пізнавальних інтересів учнів.

Оцінюється діалог, складений двома учнями.

Обсяг діалогу

<i>Клас</i>	Кількість реплік для двох учнів
5-й	6-7 реплік
6-й	7-8 реплік
7-й	8-10 реплік
8-й	10-12 реплік
9-й	12-14 реплік

Обсяг діалогу

(філологічний напрям: профіль — українська філологія)

<i>Клас</i>	<i>Орієнтовна кількість реплік для двох учнів</i>
10-й	16-18 реплік
11-й	18-22 реплік

Оцінювання діалогічного мовлення

Рівень	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів	Бали
Початковий	Учні беруть участь у діалозі за найпростішою за змістом мовленнєвою ситуацією, можуть не лише відповідати на запитання співрозмовника, а й формулювати деякі запитання, припускаючись помилок різного характеру. Проте комунікативна мета досягається ними лише частково	1-3
Середній	Учні успішно досягають комунікативної мети в діалозі з нескладної теми, їхні репліки загалом є змістовними, відповідають основним правилам поведінки в розмові, нормам етикету, проте їм не вистачає самостійності суджень, аргументації їх, новизни, лаконізму в досягненні комунікативної мети, наявна певна кількість помилок у мовному оформленні реплік тощо	4-6
Достатній	Учні самостійно складають діалог із проблемної теми, демонструючи загалом достатній рівень вправності й культури мовлення: чітко висловлюють думки, виявляють уміння формулювати цікаве запитання, дати влучну, дотепну відповідь, здебільшого виявляють толерантність, стриманість, коректність у разі незгоди з думкою співрозмовника, але в діалозі є певні недоліки: можуть траплятися відхилення від теми, нечітко виражається особиста позиція співрозмовників, аргументація не відзначається оригінальністю тощо	7-9
Високий	Учні складають діалог, самостійно обравши аспект запропонованої теми (або ж самі визначають проблему для обговорення), демонструючи вміння уважно й доброзичливо вислухати співрозмовника, переконливо й оригінально аргументують свою позицію, добирають цікаві, влучні, переконливі докази на захист своєї позиції, зокрема й із власного досвіду, зіставляють різні погляди на той самий предмет, розуміючи при цьому можливість інших підходів до проблеми, яка обговорюється, виявляють повагу до думки іншого, додержуються правил поведінки й мовленнєвого етикету в розмові; структура діалогу й мовне оформлення реплік діалогу відповідає нормам	10-12

Монологічне мовлення (усний чи письмовий переказ, твір)

Під час оцінювання монологічного мовлення учнів основної школи перевіряється їхня здатність:

- а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається (усно чи письмово);
- б) демонструвати вміння:
- будувати висловлення певного обсягу, добираючи й упорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод з кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо);
 - урахувувати мету спілкування, адресата мовлення;
 - розкривати тему висловлення;
 - виразно відображати основну думку висловлення, диференціюючи матеріал на основний і другорядний;
 - викладати матеріал логічно, послідовно;
 - використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови;
 - додержуватися єдності стилю;
- в) виявляти своє ставлення до предмета висловлення, розуміти можливість різних тлумачень тієї самої проблеми;
- г) дотримуватися культури мовлення й правил спілкування з урахуванням мовленнєвої ситуації;
- г) виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема:
- здатність здобувати потрібну інформацію в різноманітних джерелах (зокрема користуватися ІКТ) для створення власних усних і письмових висловлень;
 - трансформувати здобуту інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлення;
 - створювати оригінальний текст певного стилю, типу й жанру мовлення;
 - аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази;
 - викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів.

Матеріалом для переказу (усного / письмового) можуть бути: текст, що читається вчителем, або попередньо опрацьований текст; самостійно прочитаний матеріал з газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо. Якщо пишеться переказ із творчим завданням, учням пропонується, окрім того, також завдання, що передбачає написання творчої роботи, обов'язково пов'язаної зі змістом переказу.

Орієнтовний обсяг тексту для переказу

Клас	Кількість слів
5-й	100-150
6-й	150-200
7-й	200-250
8-й	250-300
9-й	300-350

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути в 1,5-2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути в межах пропонованих для певного класу норм. Тривалість звучання усного переказу — 3-5 хвилин.

Обсяг творчого тексту для переказу

Клас	Кількість слів
<i>5-й</i>	<i>100-150</i>
<i>6-й</i>	<i>150-200</i>
<i>7-й</i>	<i>200-250</i>
<i>8-й</i>	<i>250-300</i>
<i>9-й</i>	<i>300-350</i>

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути в 1,5-2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути в межах пропонуваніх для певного класу норм. Тривалість звучання усного переказу — 3-5 хвилин.

Обсяг творчого завдання до переказу, виконаного письмово

<i>Клас</i>	<i>Кількість сторінок</i>
<i>5-й</i>	<i>0,3-0,5</i>
<i>6-й</i>	
<i>7-й</i>	<i>0,5-0,75</i>
<i>8-й</i>	
<i>9-й</i>	<i>0,75-1,0</i>

Обсяг тексту для переказу (філологічний напрям: профіль — українська філологія)

Клас	Кількість слів
<i>10-й</i>	<i>370-420</i>
<i>11-й</i>	<i>420-520</i>

Обсяг письмового творчого завдання до переказу

Клас	Кількість слів
<i>10-й</i>	<i>0,75-1,0</i>
<i>11-й</i>	<i>1,0-1,5</i>

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та проаналізованого художнього твору; а також пропонувані для окремих учнів допоміжні матеріали (якщо обирається варіант диференційованого підходу до оцінювання).

Орієнтовний обсяг письмового твору, складеного учнем

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,5-1,0
6-й	1,0-1,5
7-й	1,5-2,0
8-й	2,0-2,5
9-й	2,5-3,0

У монологічному висловленні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення). За усне висловлення (переказ, твір) ставлять одну оцінку — за зміст, а також якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя й не підраховуючи помилок,— зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні). Оцінюючи усне висловлення, ураховують наявність відхилень від орфоепічних норм, правильність інтонування речень; у письмових висловленнях — наявність: 1) орфографічних і пунктуаційних помилок, які підраховуються сумарно, без диференціації; 2) лексичних, граматичних і стилістичних. За писемне мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Орієнтовний обсяг письмового твору (філологічний напрям: профіль — українська філологія)

Клас	Кількість слів
<i>10-й</i>	<i>3,0-3,5</i>
<i>11-й</i>	<i>3,5-4,5</i>

Сучасні соціокультурні умови, інтеграція української освіти в європейський контекст зумовлює введення до навчальних програм такого виду письмових робіт, як есе, спрямованого

на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, учениць, підвищення в них інтересу до навчання предмета, розвиток особистості, критичного мислення, лінгвокреативності.

Есе – самостійна творча письмова робота, ознакою якої є особистісний характер сприймання проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу.

Види есе

Вільне	Формальне
Ознаки: невеликий обсяг (7-10 речень); вільна форма і стиль викладу; довільна структура; обов'язкова вимога: наявність позиції автора.	Ознаки: дотримання структури тексту, наявність відповідних компонентів (тези, аргументи, приклади, оцінювальні судження, висновки); обґрунтування (аргументування) тези.

Вільне есе обмежене в часі (5 – 10 і 10 – 15 хв.). До нього доцільно вдаватися на кожному уроці й на різних етапах його: цілевизначення, закріплення, рефлексії тощо.

Для написання формального есе виділяють більше часу: від 20 до 45 хвилин.

Види формального есе:

інформаційне (есе-розповідь, есе-визначення, есе опис);
критичне;

есе-дослідження (порівняльне есе, есе-протиставлення, есе причини-наслідку, есе-аналіз).

Вимоги до формального есе

1. Обсяг – 1 – 2 сторінки тексту (120-200 слів).
2. Есе повинно сприйматися як цілісний твір, ідея якого зрозуміла й чітка.
3. Кожен абзац есе розкриває одну думку.
4. Необхідно писати стисло і ясно. Есе не повинно містити нічого зайвого, має нести лише інформацію, необхідну для розкриття ідеї есе, власної позиції автора.
5. Есе має відрізнятися чіткою композиційною побудовою, бути логічним за структурою. В есе, як і в будь-якому творі, повинна простежуватися внутрішня логіка, що визначається, з одного боку, авторським підходом до обговорюваного питання, а з іншого – самим питанням. Необхідно уникати різких стрибків від однієї ідеї до іншої, думка має розкриватися послідовно.
6. Есе повинно засвідчити, що його автор знає й осмислено застосовує теоретичні поняття, терміни, узагальнення, ідеї.
7. Есе має містити переконливе аргументування порушеної проблеми.

Структура есе

Есе складається з таких частин – вступ, основна частина, висновок.

Вступ – обґрунтування вибору теми есе.

Основна частина – теоретичні основи обраної проблеми й виклад основного питання. Ця частина припускає розвиток аргументації й аналізу, а також обґрунтування їх, виходячи з наявних даних, інших аргументів і позицій.

Висновок – узагальнення й аргументовані висновки до теми тощо. Підсумовує есе або ще раз вносить пояснення, підкріплює зміст і значення викладеного в основній частині.

Критерії оцінювання мовного та змістового оформлення есе

Критерії оцінювання змісту есе	Б а л и	Критерії оцінювання мовного оформлення есе		Б а л и
		Грамотність		
Вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів		орфогра-фічні, пунктуа-ційні, помилки	лексичні, грама-тичні, стиліс-тичні	
Побудованому учнем (ученицею) тексту бракує зв'язності й цілісності, урізноманітнення потребує	1	13 і більше		1

лексичне та граматичне оформлення роботи; теза не відповідає запропонованій темі; не наведено жодного аргументу.			9-10 і більше	
Побудоване учнем (ученицею) висловлення характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; потребує збагачення й урізноманітнення лексики і граматична будова мовлення; теза не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладу немає або він не є доречним.	2	12		2
Учневі (учениці) слід працювати над виробленням умінь послідовніше й чіткіше викладати власні думки, дотримуватися змістової та стилістичної єдності висловлення, потребує збагачення та урізноманітнення лексики й граматична будова висловлення; теза частково відповідає запропонованій темі; наведений аргумент не випливає з тези; приклад не є доречним; висновок сформульовано нечітко.	3	11		3
Висловлення учня (учениці) за обсягом складає дещо більше половини від норми й характеризується певною завершеністю, зв'язністю; чіткіше мають розрізнятися основна та другорядна інформація; висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами; є недоліки за сімома показниками: посереднє розуміння теми; порушення послідовності побудови твору; рівень словникового запасу нижче середнього; відносна стильова єдність твору; не сформульовано вправно тезу; наведено один аргумент.	4	9-10	7-8	4
За обсягом робота учня (учениці) наближається до норми, загалом є завершеною, тему значною мірою розкрито; не сформульовано вправно тезу; наведено один аргумент; приклад непереконливий; висновок лише частково відповідає тезі, не пов'язаний з аргументом та прикладом; трапляються недоліки за низкою показників (до шести): роботі властива поверховість висвітлення теми, не простежується основна думка, відносно струнка побудова твору, середній рівень словникового запасу, бракує стильової єдності.	5	7-8		5
За обсягом висловлення учня (учениці) сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний; учень (учениця) наводить один доречний аргумент; наводить непереконливий приклад; висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами та прикладами; робота характеризується недоліками за п'ятьма показниками: помітний її репродуктивний характер, відсутня самостійність суджень, їх аргументованість, добір слів не завжди вдалий, учень (учениця) неточно добирає слова й синтаксичні конструкції.	6	5-6		6
Учень (учениця) самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень	7	4	6	7

текст, формулює тезу, яка відповідає запропонованій темі; наводить один доречний аргумент; вдало добирає лексичні засоби; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі є недоліки (до чотирьох): відхилення від теми, порушення послідовності її викладу; висловлювання не завжди конкретне, просторовий виклад міркувань, не підкріплених фактичним матеріалом нелогічне розташування абзаців, переходи між ними не є вмотивованими; основна думка не аргументується.				
Учень (учениця) самостійно буде достатньо повне, осмислене висловлення, загалом ґрунтовно висвітлює тему, формулює тезу, що відповідає запропонованій темі; наводить один доречний аргумент; приклад не конкретизований; висновок відповідає запропонованій темі; трапляються недоліки за трьома показниками: невміння пов'язати предмет обговорення із сучасністю, не добирає переконливі докази для обґрунтування певного явища, відносно багатство словникового запасу, робота не відзначається різноманітністю та чіткістю слововживання.	8	3	5	8
Учень (учениця) самостійно буде послідовний, повний, логічно викладений текст; формулює тезу, що відповідає запропонованій темі; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; наводить один доречний аргумент; вдало добирає лексичні засоби; наводить один доречний приклад; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі виявлені недоліки за двома показниками: тезу чітко не сформульовано, відсутність виразної особистісної позиції, належної її аргументації тощо.	9	1+1 (негруба)	4	9
Учень (учениця) самостійно буде послідовний, повний текст, урахує комунікативне завдання, чітко формулює тезу; певним чином аргументує різні погляди на проблему, наводить два доречні й переконливі аргументи, приклади; неординарна побудова твору, робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, дотриманням стильової єдності й виразності тексту, але за одним із критеріїв допущено помилку; висновок відповідає запропонованій темі й впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів.	10	1	3	10
Учень (учениця) самостійно буде послідовний, повний текст, урахує комунікативне завдання; вправно формулює тезу; аргументовано, чітко висловлює власну думку, зіставляє її з думками інших, уміє пов'язати обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, наводить два доречні й переконливі аргументи для обґрунтування тієї чи іншої позиції з огляду на необхідність розв'язувати певні життєві проблеми; приклади конкретизовані; робота відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною	11	1 (негруба)	2	11

різноманітністю; висновок відповідає запропонованій темі й впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів.				
Учень (учениця) самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою та оформленням висловлення відповідно до мовленнєвої ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; вправно формулює тезу; аналізує різні погляди на той самий предмет, наводить два доречні аргументи, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних життєвих проблем; приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів; робота відзначається багатством слововживання та художньою цінністю.	12	-	1	12

Оцінювання правописної компетентності учнів

Основною формою контролю за рівнем сформованості в учнів правописної компетентності є контрольний диктант. Матеріалом є текст, доступний для учнів певного класу. Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

Обсяг диктанту

Клас	Кількість слів у тексті
5-й	90-100
6-й	100-110
7-й	110-120
8-й	120-140
9-й	140-160

Обсяг диктанту (філологічний напрям: профіль — українська філологія)

Клас	Кількість слів у тексті з виконаним граматичним завданням	Кількість слів у тексті без виконаного граматичного завдання
10-й	170-180	170-190
11-й	180-200	190-230

Примітка. У визначенні кількості слів у диктанті враховують як самостійні, так і службові слова.

Для контрольних диктантів використовуються тексти, у яких кожне з опрацьованих протягом семестру правил орфографії та / чи пунктуації були представлені 3-5 прикладами. Текст записується учнем з голосу вчителя.

Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких вимог: орфографічні й пунктуаційні помилки оцінюються однаково; виправляють, але не враховують такі орфографічні й пунктуаційні помилки: на правила, які не містить шкільна програма; на ще не вивчені правила; у словах з написаннями, що не перевіряються, над якими не проводилася спеціальна робота; у передачі так званої авторської пунктуації; повторювані помилки (помилка в тому самому слові, яке повторюється в диктанті кілька разів), вважаються однією помилкою; однотипні помилки (на те саме правило), але в різних словах вважаються різними помилками.

Розрізняють грубі й негрубі помилки; зокрема, до негрубих відносяться такі: у винятках з усіх правил; у написанні великої букви в складних власних найменуваннях; у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників із прийменниками; у випадках, коли замість одного знака поставлений інший; у випадках, що вимагають розрізнення не і ні (у сполученнях не хто інший, як...; не що інше, як...; ніхто інший не..*.; ніщо

інше не...); у пропуску одного зі сполучуваних розділових знаків або в порушенні послідовності їх; у заміні українських букв російськими.

Примітка: п'ять виправлень (неправильне написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки.

Нормативи оцінювання

Бали	Кількість помилок
1	15-16 і більше
2	13-14
3	11-12
4	9-10
5	7-8
6	5-6
7	4
8	3
9	1+1 (негруба)
10	1
11	1(негруба)
12	-